
Erkki J. Hollo (toim. / ed.)

Kansallinen oikeus ja liittovaltioistuva Eurooppa

National Law and Europeanisation

Toimituskunta / Editorial Board

Mika Hemmo

Erkki J. Hollo

Pia Letto-Vanamo

Tilausosoite / Publisher & orders

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 6120 300, f. (09) 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

Kannen suunnittelu / Cover: Heikki Kalliomaa

Kannen kuva / Cover picture: Perry-Castañeda Library Map Collection,
University of Texas, Austin, Texas, USA.

© Suomalainen Lakimiesyhdistys, the authors and other copyright holders

ISSN-L 1458-0446

ISSN 1458-0446

ISBN 978-951-855-288-1

Gummerus Kirjapaino Oy, Vaajakoski 2009

Sisällys

Lukijalle / Preface	VII
<i>Erkki J. Hollo</i> : Opening Speech	IX
<i>R. C. Van Caenegem</i> : Historical Considerations on the Role of Judges in Europe and America	1
<i>Aulis Aarnio</i> : In the Footsteps of the New Rhetoric	15
<i>Maarit Jänterä-Jareborg</i> : Family Law in the European Judicial Space – Concerns Regarding Nation-State’s Autonomy and Legal Coherence ..	29
<i>Iain Cameron</i> : The Influence of European Human Rights Law on National Law	63
<i>John A. E. Vervaele</i> : Fundamental Rights in the European Space for Freedom, Security and Justice: The Prætorian <i>ne bis in idem</i> Principle of the Court of Justice	85

KULTTUURI, KIELI JA HISTORIA CULTURE, LANGUAGE AND HISTORY

<i>Heikki E. S. Mattila</i> : Oikeusviestinnän näkökulmia	114
<i>Antero Jyräntä</i> : Oikeuden ja kielen suhde	122
<i>Ulla Tiilikä</i> : Oikeuskielen ja yleiskielen suhde: viisi näkökulmaa	130
<i>Virpi Harju</i> : Oikeuden sanaton kieli	146

EUROOPPALAISTUVA SIVIILIOIKEUS EUROPEANISATION OF CIVIL LAW

<i>Jarno Tepora</i> : Eurooppalaistuva siviilioikeus	160
<i>Juha Karhu</i> : Suomalaisen siviilioikeuden tila ja tulevaisuus – pohjoismainen tausta ja eurooppalaiset haasteet	164
<i>Jaana Norio-Timonen</i> : Tutkija eurooppalaisena lainsäätäjänä	176
<i>Eva Tammi-Salminen</i> : Eurooppalaistuvan esineoikeuden haasteet	188
<i>Jukka Mähönen</i> : Eurooppalainen yritys oikeus globalisaation puristuksessa	202

OIKEUSTURVA JA HALLINTO LEGAL PROTECTION AND ADMINISTRATION

<i>Pekka Vihervuori: Human Rights and the Procedural Autonomy of National Decision-Making: Starting Points for the Theme</i>	215
<i>Matti Pellonpää: Euroopan ihmisoikeussopimuksen hallintomenettelylle ja lainkäytölle asettamat vaatimukset ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön valossa</i>	218
<i>Laura Ervo: Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja kansallinen päätösvalta</i>	238
<i>Eija Siitari-Vanne: Oikeudenmukainen oikeudenkäynti – tehokkuus hallinnon ja hallintolainkäytön välisenä työnjakona</i>	256
<i>Samuli Miettinen: European Criminal Law in National Courts: The Application of Limits to Direct and Indirect Effect</i>	270

YMPÄRISTÖ JA YHTEISKUNTA ENVIRONMENT AND SOCIETY

<i>Erkki J. Hollo: Man, Environment and Law – Thoughts of Balance and Communication</i>	287
<i>Thilo Marauhn: Environment and Society -aiheesta tulossa</i>	303
 Kirjoittajat – Authors	319
Ohjelma – Programme	321

Oikeuden ja kielen suhde

Kuulijakunnalle, jossa on muitakin kuin oikeustieteilijöitä, on hyvä aluksi todeta, että kaikki juristit ovat kielityöläisiä, myös ne heistä, jotka etenevät oikeustieteessä perustutkintoa pitemmälle. Kieli on tärkeässä osassa heidän työssään. Oikeusjärjestys, jonka ympärillä työ liikkuu, saa ilmauksensa säädösteksteissä, auktoritatiivisesti vahvistetuissa asiakirjoissa, kuten laeissa, asetuksissa ja kansainvälisissä sopimuksissa. Oikeusjärjestyksen sisältöä luetaan myös niistä asiakirjoista, joita julkiset viranomaiset, tuomioistuint tai muut, tuottavat säädöksiä soveltaessaan tai käyttäessään muutoin toimivaltaansa yksittäisissä tapauksissa. Kieltä käyttäen suoritetaan kansalaisyhteiskunnassa toimia, joille haetaan oikeudellista vaikutusta.

Oikeuden sidonta kieleen on lähes purkamaton. Vain aivan alimmalla konkreetilla tasolla voidaan havaita siirtymistä teksteistä pelkkiin merkkeihin tai eleisiin, kuten liikenteessä, kun autoilija lähestyy graafisesti muotoiltua liikennemerkkiä (oikeusnormi) tai kun häntä vastassa on poliisimiehen kädenliikkeellä antama pysähtymiskäskey (oikeusnormin antaman toimivallan käyttäminen).

Oikeuden kieli julkisissa asiakirjoissa ei ole varsin viatonta kieltä ja kielenkäyttöä. Se on vallan kieltä. Kaikki ihmiset ovat Hobbesin lapsia, ja käyttäytymisen sääntöjä tarvitaan, jotta he pysyisivät poissa toinen toisensa kurkusta. Oikeuden sana puolestaan muuttuu, jollei oikeusalamainen anna sen vaikuttaa käyttäytymiseensä, helposti julkisen voimankäytön lihaksi. Sanan takana on valtion väkivaltakoneisto.

Itse asiassa oikeuden kielen kytkentä valtaan on vielä kattavampikin. Oikeussäännöillä on merkittävä osuus kaiken julkisen ja muun yhteiskunnallisen vallankäytön hyväksyttäväksi tekemisessä, ja oikeuden kieli välittää tätä legitimaatiota. Se tukee valtaa tällä tavoin. Jopa yksittäisillä oikeuskielen ilmaisuilla on tehtävänsä arvojen välittämisessä. Ei ole yhdentekevää, puhutaanko lakitekstissä toimeentulotuesta vai köyhäinavusta.

Toisaalta säädöstekstit voivat myös tietoisesti kätkeä asioita.. Ei ole sattuma, että nykyisen perustuslain teksti vasta 8 luvussa ottaa esille Suomen jäsenyyden Euroopan unionissa, ja siinäkin hieman piiloisella tavalla. Se oikeustila, että tässä maassa on rinnakkain voimassa kaksi oikeusjärjestystä, ei edes näistä kaikkein keskeisimmän säädöstekstin kohdista kunnolla selviä. Vuoden 2000 perustuslakia säädettäessä näytti olevan tärkeää, ettei tuota kahden oikeusjärjestyksen regiimiä näkyvästi korostettaisi.

Oikeusnormit eivät kuulu olemisen vaan pitämisen maailmaan. Oikeuden kieli ei ole *Sein*-kieltä, kertomusta siitä, kuinka asiat ovat. Se on säädösteksteissä pääosin *Sollen*-kieltä, se osoittaa, miten pitää olla. Se, joka lukee säädöstekstejä, ei kohtaa totuutta vaan auktoriteetin, toivottavasti kuitenkin auktoriteetin, joka on pyrkinyt oikeudenmukaisuuteen.

Oikeuskielen, ja tässä puhun erityisesti säädöskielestä, tulee täyttää oikeastaan kohtuuttoman monta vaatimusta. Säädöksen luonteeseen kuuluu abstraktius: siihen sisältyvien ilmausten tulee olla riittävän yleisiä kattaakseen kaikki tarkoitetut elämänilmiöt ja tilanteet. Samalla sen ilmaisujen tulee kuitenkin olla mahdollisimman täsmällisiä, niin vähän moniselitteisiä kuin mahdollista. Lisäksi säädöksen kirjoittajien ja hyväksyjien on otettava kantaa siihen, puhutteleeko siinä käytetyn kielen välityksellä eliitti eliittiä vai kansan valitsema edustuslaitos jokaista kansalaista. Toisin sanoen: on päättävä, kirjoitetaanko säädösteksti ensi sijassa lain soveltajille ja muille lain mukaisen toimivallan käyttäjille vai kaikelle kansalle.

Säädöstekstin pitäisi näet luonnollisesti olla jokaisen lukutaitoisen ja täysi-ikäisen ymmärrettävissä, koska jokaisen oletetaan ohjaavan käyttäytymistään oikeusjärjestyksen mukaan. Tietämättömyys laista ei vapauta ketään sen velvoituksista. Suomessa käytetäänkin säädösteksteissä mahdollisimman paljon arkikieltä, mutta näissä puitteissa säädösten kirjoittaja turvautuu mielellään tiettyihin lainkirjoittamisen kotimaisessa traditiossa vaikiintuneisiin ilmaisuihin ja lauserakenteisiin. Ääritapauksessa siinä siis kuitenkin juristi, lain kirjoittaja, puhuu toiselle juristille, viime kädessä lain soveltajalle.

Maallikkojen tilannetta tässä kohtaa ehkä parantaa tosin se, että suomalainen oikeuskieli on ilmaisujensa puolesta suhteellisen kansanläheistä, mikä johtunee, paitsi muusta myös siitä, että maan enemmistön kieltä lähdettiin kehittämään oikeuskieleksi melko myöhään, Elias Lönnrotin toimin 1860-luvulla. Lain kirjoittamisen traditio on siis suomen kielen puolella aika ly-

hyt, ja termit meillä ovat yleisesti kansan ymmärrettävissä helpommin kuin – tietyn pitkän historiallisen kehityksen takia – moniaalla ulkomailla.

Ammattitermejä tai ei, kun oikeuden sisältö välittyy ensi sijassa kielen avulla, oikeus altistuu samantapaisille epätasällisyyss- ja epämääräisyystekijöille, mitkä kielelliseen kommunikaatioon yleensäkin sisältyvät. Oikeuskieli on pakostakin jossain määrin epätasällistä; se jättää vaihtoehtoja, joista tulkitsijan on tehtävä valintansa.

Oikeustieteessä puhutaan mielellään normin etsimisestä ja löytämisestä. Vallitsevan käsityksen mukaan säädöstekstin virkkeet tai lauseet eivät itsessään ole normeja, ne sisältävät vain informaatiota oikeusnormeista, ja noiden kielellisten ilmaisujen takaa me koetamme löytää oikeusnormeja. Oikeusnormit pakenevat meitä kaiken aikaa, ja silti me pyrimme eri keinoin saamaan pitävän otteen niistä. Sanomme tätä toimintaa tulkinnaksi.

Tulkinnan kohteena ovat siis ensi kädessä säädöstekstit, ja tulkinnalle lainoppi on kehittänyt omat sääntönsä. Sellaisia ei taas lainsäätäjä ole juurikaan antanut – sen velvoittavan mutta sangen yleisluontoisen säännön lisäksi, että kaikessa viranomaistoiminnassa on noudatettava lakia.

Osviittaa tekstin ymmärtämiselle haetaan ensi sijassa lain valmistelu- ja käsittelyvaiheen asiakirjoista ja sen ohella tekstin ympärille syntyneestä oikeuskäytännöstä. Soveltaja etsii vastaavuutta todellisuudessa esiintyneen tilanteen ja säädöstekstiin sisältyvän abstraktin tilannekuvailun välillä. Ajan mittaan, yhteiskunnan olojen muuttuessa säädöksen hyväksymisen jälkeen, tulkitsijan eteen saattaa nousta kysymys, kuinka kauas hän voi tai hänen pitää irtautua siitä, mikä ensi näkemältä (*prima facie*) näyttäisi olevan esillä olevaan yksittäistapaukseen lähinnä soveltuvan säädöstekstinkohdan eli oikeusnormilauseen sisältö. Tässä vaiheessa tulkitsija voi normia etsiesään pyrkiä ottamaan etäisyyttä tuollaiseen tekstikohtaan ja hakemaan normia esimerkiksi asianomaisen säädöksen kokonaisuudesta.

Säädöstekstien tulkinnan ja yleensä oikeudellisen ajattelun avuksi lainoppi on kehittänyt *oikeudenalakohtaisia peruskäsitteitä*. Ne saavat ilmi-asunsa *terminä*, jotka voivat hiipiä myös säädösteksteihin. Termien sisältöä pyritään lainopissa määrittelemään siten, että niissä päästään mahdollisimman suureen yksimielisyyteen. Aika ajoin lainsäätäjä, nykyisin kai yhä useammin, tulee avuksi esittämällä niin sanottuja *legaalimääritelmiä*: säädöstekstissä määrätään, mitä tietyllä termillä on siinä yhteydessä ymmärrettävä. Näin lainsäätäjä ottaa hallitakseen kieltä.

Kun oikeus ja kieli kietoutuvat toisiinsa, on tässä sidoksessa mukana muitakin aineksia, kuten kansallinen kulttuuri siihen aikojen kuluessa sulautettuine kansainvälisine vaikutteineen. Samaan yhteyteen kietoutuu myös valtion koko yhteiskunnallinen ja poliittinen järjestys. Mitä keskeisempi jokin käsite tai instituutio on, sitä vaikeampi on ymmärtää sen nykyisyyttä, elleimme tiedä jotain myös menneisyydestä, joka elää keskuudessamme oikeuskielen ilmaisuissa ja käännteissä.

Kaikki nuo kytkenät kohtaa tiheimmin kaiketi oikeusvertailija tai oikeuslingvisti omassa tutkimustyössään. Mutta ne saattavat tulla myös muita oikeustieteilijöitä vastaan helpommin kuin voisi kuvitella. Kansainvälistymisen, globalisaation ja integraation aikana lisääntyy taipumus turvautua oikeudellisiin siirrännäisiin, siirtää oikeudellisia käsitteitä ja instituutioita kansallisesta oikeusjärjestelmästä toiseen, vieläpä niin, että kansallisiin säädösteksteihin kirjoitetaan vieraista teksteistä suoraan lainattuja tai käännettyjä oikeudellisia termejä taikka kokonaisia oikeusnormilauseita. Siirto voi käydä päinsä teknisesti, mutta epäonnistua aineellisesti: uusi oikeusympäristö joko hylkii muualla kehitettyä siirrännäistä totaalisesti tai sitten siirrännäisen sisältö käytännössä muuttuu alkuperäisestä joksikin toiseksi.

Historiallisesti merkittävä ja samalla jännittävä yritys käyttää oikeudellista siirrännäistä voidaan kirjata tapahtuneeksi Porvoon valtiopäivillä vuoden 1809 alussa. Kysymys oli keisari Aleksanteri I:n hallitsijanvakuutuksesta vastavalloitetujen suomalaisten maakuntien säädylle. Varsinainen vakuutus oli venäjänkielinen, mutta se käännettiin myös suomeksi ja ruotsiksi. Siinä keisari vakuutti jättävänsä voimaan vasta valloitetun alueen uskonnon ja perustuslait sekä säätyjen privilegit. En puutu tässä vakuutuksen venäjänkielisen tekstin ilmaisiin ja sisältöön. Mutta valtiopäivien avajaispuheessa keisari teki ranskaksi selkoa tämän asiakirjan sisällöstä ja lausui siinä muun muassa: ”J’ai promis de maintenir vôtre Constitution, vos loix fondamentales.” (Lupasin pitää voimassa teidän konstitutionne, teidän fundamentaalilakinne.)

Ranska oli se kieli, jolla eliitti tuolloin kommunikoi keskenään, yli valtiollisten rajojenkin, ja Ranskan tapahtumat antoivat sisältöä vanhoille ja uusille termeille. Nyt esillä olevassa yhteydessä on tärkeää huomata, että ranskalaisessa vuoden 1789 jälkeisessä kielenkäytössä *loi fondamentale*, mielellään monikollisena (kuten keisarin puhetekstissä), viittasi mahdollisimman selvästi vanhaan yhteiskuntajärjestelmään (l’ancien régime), joka

oli kumottu. Siinä järjestelmässä säätyjä ei ollut ennen vuotta 1789 sataan vuoteen kutsuttu koolle.

Termi *constitution* yksiköllisenä (kuten keisarin puhetekstissä) puolestaan viittasi uuteen järjestykseen, vallankumouksen jälkeiseen aikaan.

Ruotsin kustavilaisessa järjestelmässä Ranskan tapahtumia oli vieroksumtu. Ruotsissa, jonka itäinen puolisko nyt erotettiin siitä, oli edelleen puhuttu fundamentaalilaeista. Rinnakkaistermiksi oli vähitellen noussut *grundlag*, mutta kustavilainen järjestelmä, vaikka se oli lähestynytkin yksinvaltiutta, ei ollut perusrakenteeltaan sellainen kuin Ranskassa ennen vallankumousta. On mahdollista, että vanha kettu, *G. M. Sprengtporten*, joka luultavasti kirjoitti keisarin puheen, tajusi tämän eron ja sujautti äsken mainitut ranskankieliset termit molemmat aivan rinnakkain keisarin puheeseen tarkoittamaan sitä, että *nyt valloitetuille suomalaisille maakunnille vahvistettua järjestystä ei sopinut täydellisesti rinnastaa Ranskan ancien régime -järjestelmään*. Aleksanterin puolestaan voi jo Porvoossa olettaa tunteneen oman aikansa kielenkäytön vivahteet – hänhän kävi viisi vuotta Porvoon jälkeen voitetussa Ranskassa asiantuntevaa keskustelua uudenaikaisen valtiösäännön seikoista.

Nyky-Suomessa käännetään *constitutio*-termin erikieliset toisinnot valtiösääntöoikeudellisissa yhteyksissä joko perustuslaiksi tai valtiosäännöksi, aina sen mukaan, tarkoitetaanko käsitteellisesti yhtä, vaikeassa järjestyksessä muutettava säädöstä vai jotain sitä laajempaa eri säädösten kokonaisuutta. Erottelu on vähän sama kuin ruotsissa: *grundlag/statsförfattning*.

Melkein kaksisataa vuotta Porvoon jälkeen, nyt menossa olevalla vuosikymmenellä, sama *constitutio*-termi nousi taas vaivaamaan suomalaista ja oikeastaan koko eurooppalaista keskustelua. Nyt kysymys oli Euroopan yhteisön perustamissopimuksen ja Euroopan unionista tehdyn sopimuksen korvaamisesta yhdellä ainoalla valtioiden välisellä sopimuksella. Sen nimi oli englanniksi *Treaty establishing a Constitution for Europe* ja ranskaksi *Traité établissant une Constitution pour l'Europe*.

Entä suomeksi? Kuinka uuden unionisopimuksen nimi oli käännettävä? ”Valtiosääntö” ei monista syistä sopinut siihen, ei senkään vuoksi, että Euroopan unioni ei ole valtio. Siis sopimuksen nimeksi käännettiin *Sopimus Euroopan perustuslaista*. Valtioon sekin viittasi, ”perustuslaki” kun oikeus-suomessa on tähän asti tarkoittanut juuri yksittäisen valtion keskeistä säädöstä. Oletettavasti sama miellelyhtymä toimi Alankomaissa ja Ranskassa, joissa kummassakin sopimus kaatui kansanäänestyksessä. Sopimuksen nimen ehkä katsottiin liiaksi viittaavan EU:n liittovaltiollistumiseen, oli tämä

todellisuutta tai ei. Käyttämällä termiä ”peruskirja” olisi tuollaisista ongelmista selvitty, mutta tämän termin eurooppalainen vastine (la Charte, the Charter) ei näköjään ollut sopimuksen suunnittelijoille kelvannut.

Perustuslakisopimukseen tähtäävä hanke raukesi, ja sen korvaava joskin toistaiseksi vielä voimaantuloaan odottava Lissabonin sopimus on säilyttänyt EY:n/EU:n perussopimusten vanhat nimikkeet, vaikka muutosten asiasisältö ei siinä ole kaatuneeseen sopimushankkeeseen verrattuna paljonkaan muuttunut.

Oikeuskieltä tarkasteltaessa voidaan huomio muutenkin kiinnittää Euroopan unioniin. EU on monikielinen yhteisö sekä instituutioidensa että jäsenvaltioidensa tasolla. Jokainen jäsenvaltio on liittyessään saanut omat viralliset kielensä unionin institutionaalisiksi kieliksi. Järjestely on ainutlaatuinen maailmassa. Tärkein tämän periaatteen sovellus on se, että EU:n säädökset laaditaan ja julkaistaan kaikilla EU:n virallisilla kielillä. Tämä on olennaista, koska osa noista säädöksistä on suoraan sovellettavissa kaikkialla unionin alueella ilman jäsenvaltioiden omia voimaansaattamistoimia.

Unionin virallisten kielten yhdenvertaisuus säädöstekstejä laadittaessa ei ole ongelmatonta. Yhteisestä eurooppalaisesta kulttuuriperinnöstä huolimatta jäsenvaltioiden oikeuskulttuureissa on merkittäviä eroja, joita kansalliset oikeuskielet selvästi heijastelevat. Vaikka unionia voi pitää eri oikeuskielten sulatusuunina, erikieliset säädöstoisinnot saattavat lopputuloksessaan erota sisällöltäänkin.

EU:n säädösluonnosten kieli on tavallisesti ranska, joskus sen rinnalla saksa tai englanti. Erinäiset tekniset syyt, kuten säädöstekstin jakaminen jaksoihin, joihin soveltamisvaiheessa ja tuomioiden kommentteissa myöhemmin viitataan, edellyttävät oikeudellisten tekstitoisintojen sovittamista yhteen ja samaan kaavaan. Pohjana on tavallisesti ranskan kielen rakenne, johon muitten kielten on enemmän tai vähemmän mukauduttava. Muunkielisissä tekstitoisinnoissa siten kieli alistuu EU:n instituutioiden tarkoitukselle.

EU:n tuomioistuin voi törmätä siihen, että erikieliset tekstitoisinnot johdattavat toisistaan poikkeaviin ratkaisuihin. Tällaisissa tapauksissa lingvistiikka on siirrettävä syrjään. Tuomioistuin tutkii, mikä toisistaan ehkä poikkeavien kielitoisintojen sisältämisestä merkityksistä parhaiten vastaa sen säädöksen tarkoitusta, jonka osa sovellettava säännös on, sekä EU:n yleisiä tavoitteita. Oikeusvarmuuden näkökulmasta tällainen liikkumavara on arveluttava.

Unionin säädösten, asetusten ja direktiivien, kirjoitustekniikka eroaa aika paljon esimerkiksi Suomessa noudatetusta. Kirjoitustapa on esimerkiksi kasuistisempi, yksityiskohtaisempi kuin Suomessa. Suoran sovellettavuuden takia erolla on merkitystä. Eroa lisää se, ettei EU:n järjestelmässä – toisin kuin Suomessa – lainsäätäjän tarkoitus ilmene esitöistä, joihin on dokumentoitu säädöksen valmistelun ja eduskuntakäsittelyn vaiheet ja perustelut. Jos tekstin kattavuudesta jäsenvaltiossa tulee ongelmia, on ratkaisua etsittävä suoraan perustamissopimusten yleisistä periaatteista.

Oikeuskielen kanssa työskentelevän ei ole vaikea löytää hengenheimolaisia tai samantyyppisestä materiaalista kiinnostuneita tutkijoita muiden tieteen alalta. Normatiivisella puolella lähinnä lainoppineita ovat ehkä teologit. Suotta ei lainopille ole kehittynyt rinnakkaisnimikkeeksi oikeusdogmatiikka. Yksi keskeinen ero on kuitenkin siinä, että teologeilla on hyvin vähän valtaa vaikuttaa siihen, että heidän tutkittavanaan olevia Raamatun tekstejä muutettaisiin. Oikeustieteilijä voi sen sijaan, havaitessaan tarvetta tekstimuutoksiin, siirtää työnsä painopisteen oikeuspoliittisen keskusteluun. Suomen kielen tutkimuksen oikeakielisyyshaarassa tutkijat puolestaan joutuvat suosittamaan, mikä kielenkäytössä on oikein ja mikä ei. Tällaisten suositusten julkistaminen lähestyy (sosiaalisen) normin asettamista.

Ei-normatiivisella puolella taas on mahdollista löytää analogioita kirjallisuudentutkimuksen ja oikeustieteen kesken. Kummallakin tieteen alalla tekstit ovat hyvin keskeisen huomion kohde. Yhteiskuntatieteissä poliittisten dokumenttien sisällön erittely nousi Suomessa joskus 1970-luvulla suosituksi metodiksi. Tätä metodia voi soveltaa samoihin dokumentteihin, joista oikeustiedekin on kiinnostunut. Viimeaikaisia aluevaltauksia kotimaisessa tutkimuksessa on poliittisen kulttuurin käsitehistoria, suomalaisten käsitteiden tarkastelu eurooppalaisten käsitteiden muunnoksina. Siinä missä oikeustieteilijä etsii käsitteen pysyvyyttä, käsitehistorioitsija puolestaan mielellään löytää oikeuskielenkin tekstien takaa käsitesisältöjen muuntelua.